

KRONIKA

**BORUT HLUPIČ, ANTI-AMERIKA.
ŠKUC, LJUBLJANA 1982**

Književnost

Hlupičeva Anti-Amerika ni samo pesniška zbirka oziroma literarno delo, kajti približno polovico knjige zavzemajo likovna dela, kar gotovo dokazuje težnjo po celostnem izrazu, le da sta oba vidika tu bolj ali manj mehanično združena.

Literarni teksti se najpoprej zdijo precej blizu nadrealizmu, celo oblikam »avtomatičnih pisanj«; toda dejansko to nikakor niso povsem avtomatični, svobodni tokovi besed, ki ne bi kazali nikamor prek samih sebe. Teksti namreč stalno evocirajo zunajliterarno realnost, so v nekem stalnem (prikritem ali odkritem) odnosu do realnosti sodobnega sveta. To se dokončno potrdi proti koncu knjige, ko postanejo teksti to, čemur rečemo »angažirana literatura«.

Realnost, ki se v teh tekstih razkriva, je realnost blokirane, zmanipuliranega sveta in je dojeta s točke, ki jo pooseblja Kafkov K. (tudi sicer je v knjigi mogoče najti več aluzij na literarno tradicijo), namreč kot popolnoma iracionalna sila in dogajanje, ki pa vendar nosi v sebi neko nedostopno, nedojemljivo, vendar pravilno delujočo kavalnost. Ne kot negacija, temveč kot drugi pol te (politične) zmanipuliranosti je svet vzpostavljen kot razsrediščen, razpuščen in končno reduciran na senzualnost, ki dejansko ni nič manj iracionalna, ne-umna, in se manifestira kot spolnost in nasilje. To sta dve strani iste medalje in v knjigi tudi nastopata zmeraj združeno, tako da knjiga ves čas nosi karakter sadizma/mazohizma.

Subjekt, tudi pesniški subjekt, je ujet in določen s tako realnostjo; ta

zunanost opredeljuje njegovo notranjost, njegovo subjektivnost. To je tisto, kar omogoča, da »avtomatično pisanje« evocira svet, hkrati pa tista poteza, ki pričujoče tekste razmejuje od nadrealističnih.

Toda stališče, s katerega ta literatura evocira svet, ni samo resignirano ugotavljanje ne-umnosti realnosti, temveč je do te realnosti naježeno; opredeljeno je z odporom, revolto. Ko teksti razkrivajo realnost, jo želijo razkriti prav kot ne-umno, s čimer implicitno terjajo njeno negacijo. V pesmih, ki jih najbolj upravičeno lahko imenujemo angažirane, se ta revolta postavi eksplicitno, odkrito; temu ustrezno postanejo tudi teksti bolj enoznačni, enopomenski, enosmerni in izgubijo karakter »avtomatičnega pisanja«.

Pri tem pa obravnavani teksti, žal, v glavnem ne presegajo že danih modelov, se pravi, da ostajajo znotraj določenih že znanih in utrjenih mej v literarnem pisanju, čeprav pomenijo v tem okviru dovolj korektno rešitev.

**SONJA DIMIĆ, PASJA OVRATNICA.
ŠKUC, LJUBLJANA 1982**

Pri proznem tekstu (romanu?) Sonje Dimić Pasja ovratnica je najprej očitno, da ne gre niti za pisanje, ki hoče nekaj opisati, predstaviti, pokazati (torej za ustvarjanje nekega kvaziresničnega sveta) niti za težnjo po »čisti« literaturi, reducirani na samo besedno gradivo kot tako. Literarno dogajanje se giblje po posebni, lahko bi rekli sanjski logiki, se pravi po logiki, ki ne pozna racionalnih pravil in zakonov neprotislovnosti, identitete itd. oziroma jih pozna le toliko, da jih lahko krši.

Toda kljub temu to je logika, je določen sistem in zgrajenost; dogajanje je neracionalno, vendar je v njem metoda. Mogli bi reči, da ta »sanjska« realnost ustvarja svoje lastne razsežnosti, tako rekoč svoj lastni prostor in čas. V tako začrtanih razsežnostih dogodki prehajajo drug v drugega, mogoča je hkratnost različnih časov, istovetnost neistovetnega in neistovetnost istovetnega, hkratno gibanje časa naprej in nazaj itd. Ta svet ima torej vrsto značilnosti, ki so dejansko element sanj. (Zelo očiten primer je recimo mrtvec, ki po smrti živi naprej tako, kot je do tedaj.)

Druga posebnost tega pisanja je, da sestavlja literarno realnost samo tisto, kar je izrečeno. To pomeni, da ni v njej nič utemeljevanja in osmišljanja, nobeno dejanje in nobena akcija nista osmišljena, nimata motivacije, vzroka, realnost je dana vsa in v celoti. Tu torej ni oseb, ki bi delovale iz svojega karakterja, torej iz »notranjega« bistva, ki bi osmišljevalo vsako njihovo dejanje, in ne dogajanja, ki bi po »logiki stvari« izhajalo iz situacije. V literaturi je taka motivacija, osmislitev, po navadi de facto neizrečena; predpostavlja se, da jo bo bralec ob branju sam od sebe upošteval. Ker pa je tu logika dogajanja avtonomna, »sanjska«, je tudi tako so-mišljenje nemogoče. Zato

se zdi, kot da je literarna realnost povsem avtonomna; ta »samozaprto« literarne realnosti je torej v tem, ker je le-ta samo taka, kot je dana, ker ne napotuje na noben neizrečeni, so-mišljeni vzrok ali smisel, ki bi jo šele omogočal.

Seveda je treba opozoriti, da je govorjenje o »sanjski« logiki teksta samo govorjenje v prenesenem pomenu; ta logika je namreč eminentno literarna, »sanjski« svet je specifično literarni svet. Ta logika je namreč tista, ki ustvarja obliko in razvrstitev (torej strukturira tekst), ki torej določene ureja v specifično literarno formirano celoto.

V tem smislu je Pasja ovratnica zelo kompleksno delo. Zanj je značino stalno prepletanje in variiranje motivov v vedno novih kontekstih, prepletanje časovnih in prostorskih nivojev, perspektiv itd., vse to pa ustvarja zelo komplicirano, celo heterogeno tkivo, ki pa je vendarle popolnoma povezano. Hkrati tekst kaže velik razpon obvladanja jezikovnega izraza, še posebej premege govora in dialoga, ter bogastvo metaforike in čutnih, plastičnih podob. Zdi se, da lahko zaradi vsega tega trdimo, da je Pasja ovratnica eden najzanimivejših dosežkov mlade generacije prozaistov.

Igor Zabel

STOLETNIKA ROJSTVA SAŠE ŠANTLA

Likovna
umetnost

Ljubljanska Narodna galerija je pripravila spominsko razstavo za stoletnico rojstva Saše Šantla. Kakorkoli že vrednotimo opus Šantlovih del od slik pa do grafik in risb, ilustracij ter dekoracij in uporabnih umetniških del, razstava je ponudila soliden izbor in ilustrativen prerez tega, kar je v svojem delu ustvaril Vesnan, čigar delo je do danes neovrednoteno ali pa le delno. Vendar pa se ob slikah,

grafikah, risbah, embalažnih in dekorativnih delih sproži vrsta vprašanj, tudi povezanih s Šantlovim teoretičnim glediščem na umetnost, da nenaključni gledalec razstave hote ali nehote išče korelacije s tedaj prevladujočimi impresionisti (pač kontrastivno!), tudi se sprašujejo o vlogi Vesne, ki jo je Saša Šantel kot glavni pobudnik in ustanovitelj 1903. uresničil na Dunaju. Seveda se nabere niz vprašanj, ki ostajajo odprta, prav tako v zvezi s pojmovanjem umetnosti Saše Šantla. Razstava nam je zbudila zavest o